

ÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda Kolozsvárt. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Idősb Czegei Wass György naplója (IV-ik közlemény). — Erdélyi levelek gr. Dczsóffy Józsefhez Kazinczy Ferencztől. (IV-ik közlemény). — Kerecsenyi Kata gymesi Forgács Mihály hitvese menyasszonyi hozománya 1600-ban. — Adalék a Császár Péter zendülés történetéhez. — Enyingi Török István hitlevele. — Kossuth Lajos naplója. 1837. (IV. közlemény). — Petőfi Sándor a magyar irodalomban. Szinyei Józseftől. (III-ik közlemény). — Szemere Bertalan levelei Kossuth Lajoshoz 1836-ban. (I. közlemény). — Az 1848—49-ki román mozgalom történetéhez. — Tárca: Mikor született Kossuth Lajos? K. P. M. — Mikor lesz hirlapkönyvtárunk? K. P. M. — Gyergyai Ferencz. (Életrajz.) — Apróságok. — Nyílt posta.

IDŐSB CZEGEI WASS GYÖRGY NAPLÓJA.

I. Jan. 1704— 31. Oct. 1705.

1704.

(Folytatás.)

Febr. 27. Maga mustrálásának okaért jött fel ide Kolozvárhoz Csáki László uram Kóss Mihálylyal, és mellettek lévő Cruczokkal reggel 8 óra tájban a Hostát széléhez, a pusztá ispotály helyhez, a seregek meg állván a Hostát szélyiben, tizenhárom Város nevü helynél, egy néhányan bé jövőn külső Magyar Uttza Hostátjába, és ott puszkáznán is, egy kevés idő mulva minden kár tétel nélkül vissza nyomultak a Kabós gátjánál és tója mellett Szamosfalva és Apahida felé; mely alkalmatossággal minemü leveleket küttök

bé töllem Csáki László és Koss Mihály, ide bé irattam, szükségesnek itélvén lenni.

Kiknek is Copiájok ez:

Tekintetes Nagyságos Czegei Wass György Uramnak, Kolozvárbán lévő Praesidiumnak Substitutus Kapitányjának ő Kegyelmének adassék.

Kolozsvár.

Ajánlom szolgálatomat Kegyelmednek!

Hallom, hogy Kegyelmed a Kolozvárról ki jött Kegyelmes Urunk ő Nagysága szolgálatja hiveinek benn maradt feleségeken, és házok népeivel oly helytelen kegyetlenséget követett el rajtok, a kit más idegen nemzet el nem követne; holott az igaz vér és hazájához való szeretet nem azt hozná magával, hogy oly rendeletlen istentelenséget, Kegyelmes Urunk hiveinek benn maradt cselédjeivel el követtessen. Hogyha ugyan tovább is el kezdett kegyetlenségében perseverálni fog Kegyelmed, elhitesse magával, hogy mindennemü jószágát, házát, szöllőit többől kipszuttatjuk; Mivel pedig Isten ő Szent Felsége Kegyelmes Urunk ő Nagysága fegyvereit minden nap Kolozsvárnak meg vételével boldogítja, életének meg maradása felől ily helytelen dolgoknak el követéséért nem tudom hogy léssen, reiterálván ujjabban, hogy ha ugy kívántatik százképpen tromfát ütjük. Ujj hirül irhatom Kegyelmednek, hogy Isten kegyelméből Magyarországon már által estünk, nem régen Kegyelmes Urunktól eljövén, Eger várának meg vétele után Te Deum Laudamust mond utunk; azon kívül Posony váráig, noha a várossa is azontúl Bécsig és Styriájig birodalmában vagyon Kegyelmes Urunknak; Azomban Munkáts, Tokaj, Szepesvára, Murán vára, Árva, Zólyom, Galgócz,

Gimes, Leopold, Szered, Léva, Szencz, Léta, Likora, Trencsén Kegyelmes Urunknak megadattanak, az egész Dunán túl való föld is. György várát Eszterházi Gáspár Uram, Esztergomot Vak Buttyáni Uram bloquadják. A mellett Károlyi Sándor Uram ötven ezerezzel magával Bécsset meg szállotta; Isten Kegyelmeiből Erdélyben is naponként boldogul Kegyelmes Urunk fegyvere. Ezzel Isten ölébe ajánlom Kegyelmedet. Datum ex Castris ad Bontzida positus.

Die 26 Februarii Anno 1704.

Kegyelmednek

Méltóságos Fejedelem Felső Vadászi Rákóczi Ferencz Kegyelmes Urunk ö Nagysága egygyik lovas ezerinek Fő Colonellussa, és itt a körül lévő Hadaknak fő Comendója Szolgál

GRÓFF CSÁKI LÁSZLÓ.

P. S. Hallom hogy egy testvér Bátyámat Kegyelmed — — — — —*)

Köss Mihály levelinek copijája.

Tekintetes Nagyságos Czegei Wass György Uramnak Kolosvári Substitus Kapitány esméretlen jó akaró Uramnak ö Kegyelmének adassék.

Mint esméretlen jó akaró Uramnak ajánlom Kegyelmednek szolgálatomat; Isten Kegyelmedet éltesse kívánom!

Isméretlen voltomhoz képest jó eleve e levelem által (igaz magyari köteleességemtől viseltetvén) látogatnom; noha nem illenek hozzám, hogy elsőben is panaszra fókadjak, mindazáltal a dolog azt kívánván magával mások által úgy informáltatom, hogy itt künn lévő Kegyelmes Urunk ö Nagysága igaz híveinek ott benn lévő feleségeket és házok népét kegyelmed felettébb sanyargatja; így lévén a dolog, nem azt hozná Kegyelmednek igaz magyarsága, tudván azt kegyelmed, hogy mint a szolgálta az ö Urának, úgy az aszszony az ö férje birtokában lévén, férjének nem praescribálhat, ha szintén valamely gonosz-ságot cselekedtek volna is azoknak férjek, de csak magyarhoz való igaz kötelezéseket mutatták meg, mégis azoknak büntetéseket nem hordozhatnak, mert nem poroncsolhatnak

az ö férjeknek, hogy így vagy amugy cselekedjenek. Kire nézve mint esméretlen jó Uramot, a mint már mások relatiójából is vészem eszembe, hogy a dolgok Kolosváron nagyobbára Kegyelmeden állanak, efféle ártatlanok sanyargatását távoztassa, sőt mások ellen is protegálja jövődöbéli szolgálatomért. Noha Nagy Bányai Comendánságomban mind az Méltóságos Generalis Rabutin Uram ö Nagysága leveleit, úgy Groff Teleki Mihály Uram és Kegyelmed leveleit is fogattam el, mind az által akkori távollétemhez képest, úgy most közel létemben kérem Kegyelmedet, végye méltó respectusban az én jövődöbéli szolgálatomért őket, várván Kegyelmed is hasonló vagy nagyobb dolgokban is szolgálatomat; mivel Kegyelmed-is igaz magyar, végye méltó consideratióban dolgunkat; azonban néhai Kővári Commendans Zigrot Uramat ö Nagyságát ne neheztelje köszönteni, s egyszersmind megmondani: Kővárnak assignálása alkalmatosságával a melly öreg puszkákat ö Nagysága kezemben adott, vélvén hogy távul vagynak ö Nagysága szolgálatjára, közelebb hoztam; Hatházi Uramat is noha már régen nem láttam, mind az által szolgálatom ajánlásával ö Kegyelmének istentől minden jókat kívánok, maradván

Kegyelmednek

Bonczida die 26. Febr. 1704.

ismeretlen jó akaró szolgálja

Köss MIHÁLY.

P. S. Nagy Szegi Gábor Uram mind az Asszonynyal ö Kegyelmeivel együtt Böszörményben laktomban nagy jó Kapitányom, Kapitáném voltanak, ahhoz képest Kegyelmed ne difficultálja nevemmel köszönteni.

(Folytatása következik.)

ERDÉLYI LEVELEK

Gr. Dezsöffy Józsefhez

1816.

(Folytatás.)

Nádorunk 1809. márcz. 23. N.-Károlyban tekinté meg a felkölt nemességet, s Wesselényi vezére a maga megyéje felköltjeit 13 esztendősi fíjával, ki neki segéd társa vala, s felköltjeivel által ment a nádor tiszteletére,

*) A másolatban a többi hiányzik. Szerk.

s ennek jelenlétében fija által tétete gyakorlást a kis sereggel. A nádor és minden jelen voltak álmélkodának a gyermek férfin, s Wesselényi és fija a királyi asztalánál ebédeltek. — E történet reám nézve igen nagy következtetésű volt: egy Epistolát irtam az ifju Wesselényihez, melly felébreszté bennem a régóta szunnyadó poetai geniust.

Wesselényi oly szándékkal küldé ki fija nevelőjét Tökés M.-t a német földre Parisig, hogy ha majd onnan haza jövend, maga viszi ki ezzel együtt fijasát. Tökés haza jött, de Wesselényi nem vala megelégedve vele, s Patakly akkor jöve a házhoz.

E' csendesen élt időközben Wesselényi 4 theáteri darabot irt és fordított: Atilát Fessler után, Hippiastr és Hipparchustr Fesslertól, Arist és K. szerént(?) Regulustr Collinból fordította, s Wesselényit a nádort melly eredeti miv. Ollykor verselt is, s az előtte igen kedves Hallerből ezeket fordítá:*) de ezeket nem szerette láttatni másokkal. Imhol egy két darabja az Elsőnek:**)

Magasztalására van a széplelkű embernek azon 3 pontu előadás is, melly köztte és a Fő Ispán Gr. Haller Zs. köztte egyenlenséget szült. Azt kívánta 1. hogy a rabok tartása eránt tétessenek jobb rendelések. 2. hogy egy kir. Perc. Özv. s árváji nevében tétessék kérelem a kormányshékhez. 3. hogy a vármegyékben mint a Dicasteriumoknál, az előfordult dolgok osztassanak szakokra. Midőn más nap a jegyzőkönyv felolvastatott, Wesselényi látta, hogy az ő előterjesztései elmellőztettek, s újra sürgette azoknak betételét. A' Főispán ezen annyira megindult, hogy kirugta maga alól a széket, s a gyűlést oda hagyá. Wesselényi utána ment, harag nélkül, engesztelő szándékkal, és hogy ötet a gyűlésbe vissza vigye. Haller tüzes lett, s így az lett Wesselényi is. A lármára sokan becsődültek, s erőszakhoz láttak. Hatfaludi Ferencz Viceispán most királyi Táblai assessor hozta őket csendességbe.

A kormányshék tudósittatván mind azokról a mik történtek, minthogy a Főispán igen hamar azután megholt, az ő székebe Wesselényit ültette be, s az elnémithatja rágalmazóit.

*) A czimek hiányzanak.

**) Itt is.

Szerk.

Az árvák' dolga buzgóbb pártfogóját soha nem találta. Rettenetes sőt bosszús gyűlölője a gyámtyák csalárdságaiknak, őket személy válogatás nélkül számoltatta, a gyermekeknek nem csak vagyoniáikért hanem neveltetésekért is.

Az igazság alatta semmi mesterkedések által el nem nyomathatott. Dicső panasú volt ellene, hogy az ő előlülése alatt atyafijai s barátjai legtöbbször elvesztették kereseteiket. A nemesi elsőségeket tisztelte, de mindent kötelessége teljesítésére szoritott. Az adozó népnek nagy barátja s épen atyja volt. Az illy Tisztviselót kiki tiszteli, de sokan gyűlölök.

Hivatalának fizetését a raboknak ajándékozta. Soha a megye szegénysége neki nem dolgozott: ő a megye Tisztviselőit gazdagon segéllé a magáéból.

Hevessége soha ötet az Elölülői székre nem kísérté, soha ott ki nem pattant, noha sokat ingereltetett. Kémélettel volt a megye tagjai eránt, a megbotlottat megintette, megfeddette, a hol makacsságot tapasztala, hangosan, s ollykor kellenél feljebb is. De senki ellen nyilván vagy titkon bosszút nem forralt. Rettegte minden; a jók szerették, a nem jók alkalomra vártak, hogy reá törhessenek.

Az 1809. Dietán szó vala az ország Generalisa megválasztása eránt. Erdély 3-t mutat be az Udvarnak, s ezek közzül nevezé ki azt a Fejedelem, a kit reá legméltóbbnak tekint. Wesselényi 1790. bement vala a hármasszámba, s most onnan kihagyatott. Az elmellőztetés fájt a maga becsét ismerőnek.

Az országgyűlés eloszlott Juliusban. Wesselényi is elhagyá Kolosvárt, s haza tért, hogy a felkelést végre hajtassa. A megye e gondot 4 férjaira bizá, kik közzül 3, Wesselényinek egykor kedveltjei, mintegy öszvebeszélve törték ellene, a 4-ik tántorithatatlan maradt. Wesselényi úgy hitte, hogy ezek akarva csinálják a zavart, s jelentést teve a kormányshéknel, hogy mivel ő, igen terhes betegsége miatt, a czimborával nem bir, a kormányshék tenne rendeléseket, hogy a közügy ne szenvedjen. Méltóságos Csedő Ur kiküldetett, s ez meg hagyá a Viceispánnak hogy az Administrator felgyógyulásáig a dolgot felelet terhe alatt kormányozza.

Wesselényit azon hosszas betegsége

felül, mellyben rég olta sinlett, most egy veszedelmes inhideg fogta-ki. Magához hivatá azt a ki neki örökre leköteleztethetett barátja volt, s ez nem jött. E bánások a nagy ember lelkét szertelenül meghaták, mert az ollyanoknak, a kik nem képesek rútat tenni, a rútt inkább fáj. A nyavalya veszedelmesebb leve, s végre eloltá életét. Az örök hátlára leköteleztethetett csak most jelene-meg, de a megholtához nem mere. közelíteni, vallást tévén, hogy arra magában nem lel erőt. De nagylelkü özvegye bántására mind tettel mind szúrós levelekben, arra lett.

Némely kis ember nem türheti, hogy kicsiny, s addig hunyázkodik a nagyok körül, míg azok ötet magokhoz felvonják. De minekutánna oda feljutott, magát mindaddig semminek tekinti, míg azt, a ki minden volt, semmivé nem teheti, s a kit ez a gyalázatos vágyás elfoglal, annak minden szer szabados mely célra vezet. Hány példáját látjuk ennek!

Wesselényi ennyi nagy tulajdonságokon kívül még azzal is birt, hogy Erdély ötet tarthatá s tartá legelső Beszélőjének. Nem rettegvén s nem keresvén semmit, soha sem szóla meggyőződése ellen. Egykor egy nagy tudományu Ur, egy elkészült beszédet olvasa fel. Wesselényi nem tudta, hogy az a Beszéd tartatni fog; azonban ugy hivén, hogy az a tanult Beszéd károst tanácsol, hallatá ellene szavát: „Ékesen szólni nem tudok, úgy monda; de nem is akarok; mert az igazságnak nincs szüksége cifra előadásra. Wesselényi után Oberster B. szólala meg: Báró Wesselényi Miklós Úr, úgy monda, nem áll meg szavát — s elhallgata, ravaszul pilántlván Wesselényire, ki tűzbe jött. Igen is, monda B., Wesselényi nem áll meg szavát: azt ígerte, hogy ékesítések nélkül fog szólni, s soha még ember hatalmasabban nem szólott. — A gyűlés azt végezte, a mit Wesselényi tanácslott.

Beszédeit némely Gyorsírók, mint a Rómiaiak, s a mai Angolok és Francziák a magok nagyjaikét, utána irták, s Erdély azokat úgy tekinti, mint olly kincseit, melyek méltók hogy a maradékra általmenjenek.

*

(Mely igen szeretném, édes barátom, ha atyádnak némely nevezetes tetteit Farkassal

még nekem megküldetné; ha ezt a mit atyád felől itt írek, Cserei Miklóssal megolvastatnád, és e rokonodat arra kérnéd, hogy előadásom hézagjait pótolná ki. Ő tiszteli atyád emlékezetét, s ezt örömetst tenné.)

✻

Két napja már hogy itt mulatok, s vártam, hogy az én barátom, a ki ismeri tiszteletemet az ő atyja eránt, és a ki rég óta tanácskozik velem, — mint kelljen azt a dombot, mellyen ez a temető-kápolna áll, ültetések s egy szép épület által, felékesíteni, önmagától viszem fel oda, s minthogy ő nem hítt engem, én hittam ötet. Minden szó nélkül vive oda, s a mint a helyhez érénk, némán nyult el a gyepen, s magamat hagyta menni. Tiltsd el magadtól azt a gondolatot, barátom, hogy ez az ő elnémulása, hogy ez az ő elnyulása alakos fájdalom volt. A 20 esztendő ifju másként érez mint a kinek lelkét a hosszas és nagy szenvedések már eltompították; s képzeld a Wesselényi tűzlelkét, képzeld, mennyit veszte ő annak halála által a ki neki nem csak nemzője hanem nevelője s legbelsőbb barátja is volt, s meg fogod vallani, hogy érzése való érzés lehetne, ha az illy másnál alakoskodásnak tetszhetnék is. — Nincs az ő lelkében redő, s a minek ő látszik, ő valóban az.

A kápolna tele van, úgy hogy midőn Wesselényi meghala, új sírt kelle ásni a kápolna előtt olly szándékkal, hogy ez az új sír idővel a kitoldott kápolnába essék. S olly bőven hagyák, hogy a Báróné halálakor egy kész helyet találhasson férje koporsója mellett. — Egy meg sem álmódott történet ezt az ürességet másnak foglaltatá el.

Pataki Mózes az én Wesselényimet 10-ik esztendeje olta nevelé elébb a háznál, majd Kolozvárrott. Szeretetre méltóbb párt, mint ő vala ifju barátjával, nem láthatni. Tanult Pataki de tanított is, s minden dicsősége az volt, hogy ily fiat fog adhatni Erdélynek; úgy hitte, hogy ha magából kevesebbet csinálанд is felosztott szorgalma s gondjai miatt mint különben csinálhatott volna, nyerni fog Erdély hogy Wesselényiből többet teve. A legnagyobb bölcseséggel folytatá-össze személyében a barátot és nevelőt, a tanítót és a társat, úgy hogy sem a tanító s nevelő nem felejté soha,

hogy ő társ és barát egyszersmind, s a Wesselényi személyének és születésének is tartozik valamivel, sem a társ és barát nem soha hogy ő tanító és nevelő is, s Wesselényi is tartozik viszont neki. Együtt látni a kettőt egy asszonynak ítélete szerént, kit ismertek, annyi volt mint Carloszt látni és a szeretetre méltó érettebb Pózát. Vezeté ez amazt, s amazt ezt, s mint Wesselényi vezeteli lovát szelid bölcseséggel: úgy vezeté az én kedves barátomat az én másik kedves barátom a legnemesbb bizodalommal, mert tudta, hogy Wesselényi bizodalmat érdemel. Midőn 1814-ben együtt valánk Bécsben, egy valaki megszólítá Patakít, hogy tanítványát tartaná szorosbban. Uram, felele ennek Pataki kevély örömmel, mi ketten ismerjük egymást. S hogy Pataki nem csalatkozott meg, bizonyságok superintendens Kis Urtól s más barátimtól vett leveleim, melyek Wesselényi felől éppen úgy szólnak mint én szólok hozzád.

10 hét mulva azután, hogy Wesselényi és Pataki Velencei utjokban hozzám kikerülének s elmentenek tőlem, Döbrentei azt a hirt küldé, hogy Patakít egy tüdőgyulladás megölte. Wesselényinek bánatja határtalan volt. Engedelmet nyert anyjától, hogy e második atyját atya mellé temethesse, s a test Kolozsvárról ide hozatott, s Wesselényinek kopersója mellé letétetett. E két szeretett barátom sirboltja felett állék meg, s ide szőlítám a nemes Philopatort. S a páratlan ifju érezheté, érzé, hogy ötet annyira szeretem mint nem senkit. (Folytatása követ.)

KERECSENYI KATA,

Gyimesi Forgács Mihály hitvese menyasszonyi hozomány a 1600-ban.

Egy fényes vert aranybul csinált koszoru. — Egy gyönggyel füzett koszoru. — Három gyöngyös kornét. — Egy megszínű bársony párta, kin vagyon egyirányu szép öreg gyöngyök, száznolcz, és tizenkét arany boglár. — Ismét más szín bárson párta, kin fekete zománczczal csinált apró boglárocscák vannak, közöleg (igy) gránátszemek. — Egy testszin atlacz párta, kin egyirányu kerekded gyöngyszemek vannak, száznég; közöleg zomálcz nélkül való arany boglárok tizennég.

— Egy kerek virágos bársony szoknya. Ennek az allya ezüstes tábit, aranybul és ezüsbül vert prém környüle; vagyon két vendég ujjá, aranyfonallal, fejér (az eredeti szövegben feyér, tehát itt is feyér, nem fehér) se-lyemmel összeszött, olasz formára való. — Ismét egy fekete bársonyvirágu szoknya, kinnek vörös atlacz az allya; azon is aranybul és ezüsből szött, széles perém vagyon; az vendégujja peneg kék atlacz, kin aranyból szött pártácskák vannak. —

Arany mivek.

Egy apró pésmaszemmel és apró kime-télt aranyszemmel, — megint annál is apróbb aranyszemmel füzett aranyláncz. — Egy torokszorító, öreg aranyszemekkel és öreg gyöngyszemekkel füzett, zomálcz nélkül való aranyszem benne, harminczhat. — Item: somformára csinált aranyszem tiz. — Két szem gyöngge aranygyürücske; egyik szives, másik kézfogásos. — Ismét kigyó formára csinált egy kis aranygyürő, gyémánt az fejébe foglalva. — Egy zománczos aranygyürő, melyben igen szép öreg tábla rubint vagyon. — Egy öreg aranyláncz, finom aranyból, pánczélszem formára csinált, nyom 300 magyar arany forintot. — Ismét egy arany láncz; pánczél öregszemre csinált, ki nyom egy girát és 64 aranyat. — Egy hatszerrel való aranylánczocska, igen igen apró kerek szemre csinált közöleg zomálczos aranyszemekkel és gyöngyszemekkel, folyó órához hasonló formára csinált hosszu . . . hat vagyon benne, mely nyom 13 arany forintot. — Ismét, egy hatszerrel való aranylánczocska, apró kerek szemre csinált közöleg háromszegre csinált zomálczok és gránátszemes arany gombok, ki nyom hat arany forintot. — Item: egy aranyő (=arany öv) zománczos, melyben vagyon somformára való csinált gomb 31, kerekded gomb horgostul 32, az végén egy öreg kerekded gomb, hasonló miv az őhez, ki nyom 145 arany forintot. — Egy aranynyakbavető, melyben vagyon 21 öreg aranyboglár, az boglároknak az tizében egyirányu, szép öreg kerekded, egy-egy gyöngyszem vagyon; kettejébe egy-egy tábla gyémánt, az kettejében egy-egy hegyes gyémánt, ismét kettejében egy-egy tábla rubint ismét négyében egy-egy . . . rubint, egyikben egy öreg négysegő tábla rubint. —

Ezen nyakbavetőnek vagyon egy aranyfüggője, melybe vagyon két kicsin tábla smaragd, ismét egy hegyes rubint, egy gyöngyszem (egy kőnek csak az helye vagyon). — Azon nyakbavetőhöz hasonló formára csinált arany-nyakszorító, melyben vagyon 12 boglár, nyolczában egyirányu öreg gyöngyszemek, négyébe egy-egy tábla gyémánt, egy . . . smaragd, egy furott zafir függ le rajta. — Item egy aranyfüggő, melyben vagyon egy öreg tábla rubint, ismét 3 apró tábla rubint, egy öreg tábla gyémánt, három apró táblagyémánt, negyedik egy kis hegyes gyémánt, háromszegre metszve, egy öreg tábla smaragd, egy gyöngyszem rajta. — Egy sima fekete bársony kis köntös, tűzött vont aranyperém egyszerrel (= egy szerrel, egy sorban) rajta. — Egy veres atlacz hosszú suba, nyesttel bélelt. — Egy fekete bársony kis köntös, egyszerrel széles aranykötésekkel perémezett, nesttel bélelt. — Item: négy, aranyasszélő, egyirányu, és egyformán öreg ezüsttál, öszveséggel nyomnak: gira 19, n: 11. — Öt, középszerű, egyirányu és egyformán (ezüsttál, ki nyom, g: 14, n. 5. — Három, középszerű, egyirányu és egyformán ezüsttál. g: 6. n: 12. — Nyolcz, egyirányu és egyformán ezüstantányér. g: 10. n: 33. — Három egyirányu és egyformán ezüstantányér g: 4, n: 21. Egy aranyasszélő ezüstantányér. g: 1. — Item: egy merőn (= egészen) aranyazott, virágos fedelő kupa (= ivó serleg) g: 3. n: 34. — Ismeg: (= ismét) egy merőn aranyazott virágos, födeles aranykupa. g: 3. n: 44. — Egy merőn aranyazott födeles aranyas kupa, g: 3. n: 14 1/4. — Egy merőn aranyazott ezüst törpe kanna, g: 2. n: 8. — Egy aranyzatlan ezüst törpe kanna, g: 1. n: 21. — Egy öszvejáró, merőn aranyozott sőtartó, ezüst. g: — n: 31. — Egy ezüst mosdókorsó, g: 3. n: 28. — Egy ezüst mosdómedencze, g: 5. — Négy, egyformán ezüst, lánczos övek, öszveséggel nyomnak g: 4, n: 20. — Tizenkét ezüst kalán, g: 2, n: 3 1/2. — Tizenkét ezüst villa, g: 1, n: 13. —

Öltözőruháknak száma.

Egy köves, aranybogláros gyöngyös korlát. — Egy gyöngyös, aranyas fekető (az eredetiben feketehe). Egy vörös vont arany, kivájt szoknya, egy szőrrel gyöngyes perémmel

perémezett. — Egy veresbársony kivájt szoknya. — Egy veres bársony kivájt (az eredetiben: kywayoth szoknya) szoknya, egyszerrel széles aranykötésekkel perémezett. — Egy uj (az eredetiben: wy) fejeir virágos toskos atlaczszoknya, kétszerrel aranykötéssel perémezett. — Egy virágos feketebársony nyusztal bélelt kis köntös, egyszerrel gyöngyös perémmel perémezett. — Egy virágos feketebársony spanyol köntös, kin 36 gyöngyös aranyboglár vagyon. —

Fejérruhának száma.

Tizenkét gyölcs lepedő, kik között négye vékony gyölcs, ennek kettein széles him (t. i. varrás) vagyon. — Tizenkét vászonlepedő. — Négy öreg vánkös, kettei gallos gyölcshal (?) (az eredetiben: gallos golphwal) és széles selyem szőtt himmel csinálva, kettei vékony gyölcshal és varrott himmel csinálva. Két kis vánkös varrott gyölcshal. — Négy öreg derek alj. — Tizenkét kamoka abrosz. — Tizenkét sáhos abrosz. — Tizenkét gyölcs kendő keszkenő; négye vékony gyölcs, ennek ketteibe varrott him vagyon, ketteibe recze. — Tizenkét varrott kendő keszkenő. — Tizenkét vászon étékfogó keszkenő. Tizenkét tányértörő keszkenő. Huszonnégy asztal kis keszkenő. — Egy aranyas paplan. — Egy selyem paplan. — Ezen kívül, szám nélkül, magam és szolgálóleányim öltöző fejérruhái. — Item: hat szekereslovat szerszámostul, hintőszekeresestől, kinek az belső része veresbársony, az superlátja (= mennyezet, tető) veres kamoka; két bársonyvánkös, két szőnyeg beléje.

Actum loco. (Kelt helyben) stb.

Aláírva: Balásházy Ferencz mp. Gyulai István mp. Cserneki Bornemissza Miklós mp. Budaházy Farkas mp. Joannes Kéry, de Kis Kér mp. Franciscus Paczoth, de Beoky mp. Kereki János de eadem mp. Mindeniknek czimeres pecsétje, melynek nyomata s metésze még igen jól kivehető.

Közli: SZÉKELY SÁNDOR.

ADALÉK A CSÁSZÁR PÉTER ZENDÜLÉSE TÖRTÉNETÉHEZ.

Mi Gimesi Forgács Miklós, szentelt vitéz, Barsvármegyének főispánja, az fölséges római császár és Magyarország királyának ta-

nácsa, komornyikja és felső Magyarorszáiban generálisa, adgyuk emlékezetől mindeneknek, az kiknek illik, hogy az minemő zürzavar itt hazánkban, e napokban, az paraszt nép fellázadásából támadott volt, noha abbéli gonosz cselekedetekért érdemek szerint való veszedelemmel megbüntettettek (igy) volna, mindazáltal, nemzetünk fogyatkozását, és sok uraknak és főembereknek és vármegyéknek törekedéseket is, kiket — (azon földnépe megismervén vétékét) nagy könyörgéseikkel kértenek az mellettek való törekedésre, szemek előtt viselvén, és az is, hogy ez támadásoknak feje Császár Péter, érdeme szerint négygégé vágattatván, az többi tudatlanságbul comperiáltatott inkább, hogy vétett: ez okáért condescendáltunk arra, hogy ez egyszer bizonyos conditiók alatt, vétkeket megengedték, intvén őket és parancsolván is erősen tisztünk s hivatalunk szerint, hogy soha többi, senki ingerlésére, efféle gonoszságra magokat ne vegyék; szemök előtt viselvén régi vett veszedelmeket, hasonló cselekedetekért, régi elejeknek is; és az isten törvényét is, a ki rendelte az ő alacsony állapotjokat; és koronás királyok méltóságát, földesurok böcsületit is, a kik alá őket attá és rendelte. Mert ha többi effélében találtatnak: engedelem való nélkül veszedelmek leszen. A conditiók pedig igy következnek:

1.) Az mostani feltámadásokért és mindennemű vétkekért ez négy vármegyében, egymind (igy) Abaujvármegyében, Zemplén, Borsod és Tornában levő parasztságnak és földnépének fejenként amnestia és feledékenség légyen, és sem titkon, sem nyilván senkitől érette meg ne büntetessenek; de ilyen conditiók alatt: hogy t. i. ez levelet vévén, mingyárt, minden haladék és okvetés nélkül hazaoszoljanak és elmennyenek mindenönnen, valahova más vármegyékre köldettenek volna is, minden rendek sérelme nélkül.

2.) Az minemő török és egyéb levelek nálók volnának, Császár Péter vallása szerint, azokat mátfalfogva egy hét alatt az Abaujvármegye viceispánnya kezében vegyék és viceispán ur nekünk hozza.

3.) Minden hitezésektől, mindeneket, mindenött, az kiket magokhoz esköttettek, felszabadítsák most mingyárt és földesuroknak

ujjonnan visszaesködgyenek minnyáján, hogy többi soha efféle dolgot nem cselekesznek.

4.) Ellenemonganak mingyárt, minden generalis, kapitány és tizedes és egyéb afféle vitélző tisztetek nevezetének és letedjék zászlókat, dobjokat; minden faluból nyolczadnap alatt a vármegyék ispáni kezekben vegyék, azokon az helyeken kivől, a kikben az Török ellen ez előtt is szabad volt tartani affélet; azonképpen az mezővárosok is, a hol eddig szokás volt, megtarthassák.

5.) Fegyvereket, a kik holdulatlan helyeken nem lakknak eladgyák, és ne tartssák.

6.) Valakik ezután közölök, vagy sokan, vagy kevesen, csak legküsebb támadásban találtatnak, avagy afféle levél, izenet és követésghordozásban, avagy gyölekezéseken, titkon, vagy nyilván egymás között cselekednének: azoknak büntetések szörnyő halál legyen, minden kegyelem nélkül. Abban pedig illen mód és rend tartassék, hogy valaki, vagy ur, vagy nemes, vagy egyéb rend közöl efféle dolgot megért: a generálisnak mingyárt megjelentsé.

A generális pedig megtalálván felöle az vármegyét, tartozzék az vármegye azokat az földesuraktól törvénybe kérni és ha magokat meg nem menthetik: érdemek szerint megbüntetik. Tartozzanak pedig az parasztok is, valaki felől effélet magok között hallanának, avagy értenének, legottan földesuroknak, vagy viceispányoknak, életek vesztése alatt megjelenteni és efféle levél és követésghordozókat megfogni és ispán kezébe adni.

7.) Az mi az hadaktól való inségeket illeti: mivel arrul mind az országnak articulusi, mind generálisoknak instructioja vagyon, hogy fenyitékben és disciplinában tartssák őket: az szorgalmatosan megtartassék. Ha mi törhetetlen dolgot pedig ezután tőlök szenvednének: azt a földesuroknak és vármegyéknek megjelentsék. Ha a generális requiráltatván felöle a vármegyétül, tartozzék afféleket, ha megbizonyosodik felölök, érdemek szerint megbüntetni, egyebek példájára.

8.) Az urak és nemesek pedig, hogy utonjártokban pénzen éljenek: arrul is az országnak articulusi lévén, az 1618 és huszonöt esztendőbeli országvégzésiben, az is megtartassék. — Az végbeliek pedig, mikor ő fölsége dolgába járnak és köldetnek, leve-

lek légyen Capitányoktól, vagy generálistól és az olyanoknak a birák szállást adván és rendelvén, a mi lehet, gazdálkodgyanak.

9.) Az minemő károkat az ő fölsége hiveinek és főfő népeknek tettek, ez zürzar alatt, valamit abban hit alatt feltalálhatnak, az viceispányok kezében mingyárt hozván megtérétsék. Hasonlóképpen a mi kárt az parasztság vallott is, ha szörén megtalálathatik, nekik is megadattassék.

Végezetre, az minemő rabokat Kassára, Szendrőbe és egyebbőve közölök hoztak, elbocsáttatnak.

Ezeket ök is megállván és megtartván, mi is fogadgyuk az mi keresztény hitönkre, hogy ezeket igazán megtartjuk és nagyobb bizonyosságul adgyuk ez kezünk irásával megerősített pecsétés levelönket. Actum Cassoviae die 3. apr. A. 1632. Nicolaus Forgach de Gyemes m. p.

Közi: SZÉKELY SÁNDOR.

ENYINGI TÖRÖK ISTVÁN HITLEVELE.

Én Enningy Thörök Istvan Huniadar-megyének örökös Ispania, esköszöm az mindenható Istenre, ki attia fiu, és szent lélek tellies szent Haromsagh egy bizoni Isten, hogj en az tekintetes es nagos felső vadasy Rakolczy Sigmondnak Erdely feiedelemnek, es Erdely orsaganak, mindennek igaz, es hiu leszek, sem titkon, sem nylyan ellenek soha nem iarok, hanem mindenekben iavat, es meghmaradasat, keouetóm, tehetségóm szerint, kiról adom ezen ielen ualo levelemett; pechietem, es kezem irasa alat a' meghnevezet Erdeli feiedelemnek eő nagk, es Erdely orszaganak. Datum ex arce nra Huniad, 3 die Mensis Marty. Anno 1607.

Stephanus Theöreök

De Enningh. Manuppria.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

KOSSUTH LAJOS NAPLÓJA márczius 6-tól 12-ig 1837.

Közi: Jakab Elek.

IV.

Mártius 11-én Lovassy István volt a nádornál. Az audentia hosszas volt. Miket a

Septemvirek Cziráky sat. egyenként mondotak az Atya erős felszollamlásinak káros voltáról, az ingerlésekről sat. — azt a nádor mind egybe foglalva ismétlé, reményt a fejedelem kegyelmére keveset adott.

Császár Bécsbe ment; némelyek mondják, azért, hogy resignáljon, mások, hogy fel lett volna idézve fejedelmi szó meghallására. — Én Császártól mindég hajthatlan ön állást vártam, s örvendek, hogy ember ismeretem most sem csalt. — Egy vonást jegyzek fel itt Császárról. — Midőn a mult Diaetán Borsiczky kemény kifejezésekben a királyi Táblát szolgálai függésről vádolá, Császár már akkor Kir. Táblabíró volt; s nehányad magával ezt nagyon rosz néven vette, — s kijelenté, hogy ha a Királyi Tábla ezt eltüri, ő resignál, mert ily becstelen Corporationak tagja lenni szégyenel, — s midőn valaki emlékezteté, hogy hivatalra szüksége van, mert nincs vagyona, miből élhessen — így felelt: Ezzel nem törődöm, van ügyvédi diplomám, prokátor leszek. Ki Magyarországbán Kir. Táblabíró létére így gondolkozik, az fejjül emelkedett az előítéleteken, s annak keblében nemes önértés lakozik.

Martius 12. A Cassinoban concertben össze jöttem Földvári Ferencz királyi Táblabíróval. Érdekes vala beszélgetésünk — feljegyzem némi töredékeit.

F. Lovassy elment Bécsbe? Én. El, s fájlalom, hogy úgy ment a mint ment. — F. Én is óhajtottam volna, hogy Laczi ne folyamodjék, — lépését helybe nem hagyhatom. — Én elmondám véleményemet, s kérdém, mit tud Császárról. F. Most kerestem, de még nem jött meg, el menetelekor pedig velem nem szóllott. Én. A világ kétféle képpen beszél, némelyek azt mondják, felhivatott, — mások, hogy a Personalissal egy kissé össze kapván, resignált, de a Personalis nem érzi hatóságához tartozónak a resignatio elfogadását; Császár tehát felment oda, hol elfogadhatják. Mondják, hogy az ifiak dolgában itélet hozáskor a Personalis improbatiókra fakadott, s ez volna oka resignatiójának.

F. — Az improbatio mind hármunkat egyformán illetett. A dolog így történt. Mi hárman teljes absolutiora szavazánk, a töb-

biek abban egyeztek meg, hogy halálos büntetésnek nincsen helye, hanem arbitrariára kell az ifjakat itélni; de az arbitraria minősége (a tömlöcz ideje felett) annyira szerte ágaztak, hogy többséget nem tudna csinálni a Personalis. Minket szólított tehát fel, mondanánk meg, menyi idejü tömlöczre szavazunk? Mi hárman azt feleltük, hogy mű absolutiora szavaztunk, mert büntetésnek helyét nem látjuk; ön lelkiismeretünkkel jönénk tehát ellenkezésbe, ha csak egy óraperc rabságra itélnék azt, kit büntetés alá tarthatónak nem itélünk. Innen versengés támadt, soha sem volt talán még oly zajos ülése a Táblának; kényszeríteni akartak a szavazásra; Reviczky felkiáltott: a ki szavazni nem akar, ne viseljen hivatalt. Természetes, hogy mi véleményünkél maradtunk. Végre a Personalis azt mondá, hogy tettünket improválja, s azt a protocollumba is beigatni parancsolja; mire Császár: Irják protocollumba, küldjék a hová tetszik, nem csak itt e zárt ajtók megett, de a piac közepén is egész világ hallattára ki merem mondani véleményemet. Ennyiből állott a Personalisi összeütközés.

Én. Még azt is beszélük, hogy Császár tartózkodás nélkül nyilvánítgatván a szavazás rendjét e tárgyban, a Personalis őt meg támadta privative, hogy ezt miként merészli tenni? Mire Császár: „Bírói eskümben, melyet letettem, nincs arról szó, hogy azt tennem nem szabad. Egyébiránt én beszélem, s fogom is beszélni, s ezt bizonytal teszem annyi jussal, mint a mennyivel Méltóságod tette azt, hogy az én, s két társam voxát Protocollumba vétetvén, azt Bécsbe felküldötte, s minket a kormánynak deferált.”

F. Ezen beszélgetésről semmit sem tudok, nekem a Personalis nem szólott. De a delatiora nézve tett észrevételét (ha igaz) helyeslem. Én nem gondolok vele, sőt azt szeretném, azt óhajtnám hazám java tekintéből, hogy resignáltatnának velünk. Ez adna még erős állást a különben is igazságos ügynek.

Én. Isten adná, hogy ugy legyen. Tudom én, hogy Nagyságotat tetteiben soha sem vezérlette biaság, hanem becsület, meggyőződés, s hazafiség. De engedje megje-

gyeznem, hogy nagyobb dicsőséget még senki sem aratott hazánkban, mint Nagyságotok aratnának, ha ez megtörténnék.

F. Meglehet, de én nem akarám még mutatni is, mintha feltennem a kormányról, hogy neheztelhet egy bíróra azért, mivel lelkiismerete szerént szavazott. — Én tehát éppen most folyamodtam a Debreczeni Kerületi Tábla elnökségéért; tudom azonban semmi sem lesz belőle, — sőt szeretném, ha feleletül megfosztanának mostani hivatalomtól. — Volt-e a Septemvirátuson valaki, a ki véleményünkben ösztözött?

Én nem tudok bizonyost — Prenyiről beszélük és Péchyről.

F. De a procedura elleni kifogásokra nézve is?

Én. — Ugy hallom, különösen a szabad védelem megtagadására nézve.

F. Ezt szeretem. Ez volt előttem mindig a főtekitet. Mi látván, hogy az absolutiora nézve igen is minorításban maradtunk, máskép akartunk a dolgon segíteni, s a pert szabad védelem melletti bővebb kifejtés végett visszaküldetni kívántuk, hiányt látván nevezetesen a fiscus eljárásában is.

(Folyt. köv.)

PETŐFI SÁNDOR

a m a g y a r i r o d a l o m b a n .

Közli: Szinnyei József.

(Folytatás.)

Katona vagyok én . . . (P. Divatl. 1845. jún. 12. 11. sz. — V. II. 78. — Ö. K. 259. — Ö. K. I. 362. — Dk. 137.)

Nem tesz föl a lány magában egyebet . . . (P. Divatl. 1845. jún. 12. 11. sz. — V. II. 79. — Ö. K. 259. — Ö. K. I. 362. — Dk. 135.)

Fényes csillag. (P. Divatl. 1845. jún. 12. 11. sz. — V. II. 80. — Ö. K. 259. — Ö. K. I. 363. — Dk. 138.)

Gyere, lovam. (Életk. 1845. márcz. 8. 10. sz. — V. II. 81. — Ö. K. 260. — Ö. K. I. 363. — Dk. 138.)

Boldog éjjel . . . (P. Divatl. 1845. ápr. 24. 4. sz. — V. II. 82. — Ö. K. 260. — Ö. K. I. 364. — Dk. 132.)

Szerelem, szerelem . . . (P. Divatl. 1845. ápr. 24. 4. sz. — V. II. 83. — Ö. K. 261. — Ö. K. I. 365. — Dk. 139.)

Esik, esik, esik. (Életk. 1845. márcz. 8. 10. sz. — V. II. 86. — Ö. K. 262. — Ö. K. I. 366. — Dk. 138.)

A természet vadvirága. (P. Divatl. decz. 31. 25. sz. — V. II. 87. — Ö. K. 262. — Ö. K. I. 367. — Dk. 137.)

János gazda. (V. II. 89. — Ö. K. 264. — Ö. K. I. 369. — Dk. 147.)

Levél egy színész barátomhoz. (Nemzeti Szinh. Zsebk. 1845-re 75. l. — V. II. 90. — Ö. K. 264. — Ö. K. I. 370. — Dk. 140.)

A tintás-üveg. (Nemz. Szinh. Zsebk. 1845-re 86. l. — V. II. 95. — Ö. K. 264. — Ö. K. I. 374. — Dk. 145.)

Az öreg úr. (P. Divatl. 1845. ápr. 17. 3. sz. — V. II. 97. — Ö. K. 269. — Ö. K. I. 376. — Dk. 139.)

Mit szól a bölcös? (P. Divatl. 1845. máj. 22. 8. sz. — V. II. 99. — Ö. K. 270. — Ö. K. I. 378. — Dk. 147.)

Pál mester. (Életképek 1845. febr. 22. 8. sz. — V. II. 101. — Ö. K. 271. — Ö. K. I. 380. — Dk. 148.)

Részség a hazáért. (P. Divatl. 1845. jun. 19. 12. sz. — V. II. 103. — Ö. K. 273. — Ö. K. I. 382. — Dk. 149.)

Lant és kard. (V. II. 104. — Ö. K. 273. — Ö. K. I. 383. — Dk. 140.)

Etelkéhez. (V. II. 105. — Ö. K. 274. — Ö. K. I. 384. — Dk. 144.)

Szerelem és bor. (P. Divatl. 1845. máj. 1. 5. sz. — V. II. 106. — Ö. K. 274. — Ö. K. I. 384. — Dk. 145.)

Rabhazának fia. (V. II. 108. — Ö. K. 275. — Ö. K. I. 386. — Dk. 148.)

Cs. E. kisasszony emlékkönyvébe. (V. II. 110. „Etelka emlékkönyvébe“ czímmel. — Ö. K. 276. — Ö. K. I. 387. — Dk. 146.)

V. S-né emlékkönyvébe. (V. II. 111. — Ö. K. 276. — Ö. K. I. 387. — Dk. 149.)

Bucsú 1844-től. (Életképek 1845. febr. 1. 5. sz. — V. II. 112. — Ö. K. 277. — Ö. K. I. 388. — Dk. 149.)

Színházban. (K.) (P. Divatl. aug. 6. sz. — V. M. III. 243. — Dk. 713.)

Irtóztató csalódás. (K.) (P. Divatl. aug. 8. sz. — V. M. III. 244. — Dk. 713.)

Színészdal. (K.) (Nemz. Szinh. Zsebk. 1845-re. LV. l. Petfi aláírással. — Föv. Lapok. 1874. 12. sz. — Dk. 714.)

Batthyányi és Károlyi grófnék. (P. Divatl. nov. 24. 21. sz. — V. II. 84. — Hangok a Multból. Lipcse, 1861. 54. l. — Anyák Hetilapja. 1861. 5. sz. — V. M. III. 246. — Vas. Ujs. 1870. 25. sz. — Dk. 714.)

Védegyeleti dal. (P. Divatl. decz. 31. 25. sz. — V. M. III. 248. — Dk. 715.)

A királyok ellen. (K.) (E verset még 1844-ben írtam; nem szükség megmagyaráznom, miért hevert mindעדдіg íróasztalomban, annak is a fennkén. P. — Márczius Tizenötödike 1848. okt. 26. 192. sz.)

Vírit a kikérics... (Aradi Vészlapok. 1844. 294. l. — Dk. 747.)

Nagyobb költemények.

János vitéz. (Mutatvány: P. Divatl. 1845. márcz. 2. 18. sz. — Ö. K. 47. — Ö. K. I. 63. — Dk. 573.)

A helység kalapácsa. (Mutatvány: P. Divatl. okt. 13. 15. sz. — V. M. I. 193—255. — Dk. 600.)

Beszélek.

Jenny. Francia beszély. Paul de Kock után. (P. Divatl. aug. 5—7. sz. — V. M. I. 63.)

Nagybátyám és ipam. Német novella. (P. Div. szept. 12. 13. sz. — V. M. I. 145.)

Álarczos bál. Francia beszély. Dumas után. (P. Divatl. okt. 6. 14. sz. — V. M. I. 127.)

Hirlapicikkek.

Kérelem Benőfi úrhoz. (P. Divatl. — V. M. III. 167.)

Czáfolat. (P. Divatl. aug. 31. 9. sz.)

Önálló művek.

Helység kalapácsa. Hősköltemény négy énekben. 12r. Budán, 1844. A m. kir. Egyetem betűivel. Pesten, Geibel K. sajtója. 68 lap, velinen, rajzolt borítékban füzve 36 kr. p.p. (Honi Irod. Hird. 1844. 10. sz.) — Megjelent okt. 27-én. (P. Divatl. 17. sz. 59. l.) — Két kőrajzzal Grimm Vinczétől (P. Divatl. nov. 10. 91. l.)

Versek. Irta Petőfi Sándor. 1842—1844. 12r. Budán, 1844. A magyar kir. Egyetem betűivel. (Eggenberger J. és fiánál bizományban) 192 l. velinen, bor. füzve 1 frt. 12 kr. p.p. (Honi Irod. Hird. 11. sz.) Megjelent nov. 10-én. (P. Divatl. 19. sz. 91. l.) Két kőrajzzal Grimm Vinczétől. (P. Divatl. nov. 10. 91. l.)

Bírálatok.

Versek. Irta Petőfi Sándor 1842—1844. — A helység kalapácsa. Hősköltemény négy énekben. (Honderű. decz. 21. 25. sz. 403—405 l. Nádaskay Lajostól.) — Rövid ismertetése. (P. Divatl. okt. 27. 59. l. — nov. 10. 91. l.)
„Megy a juhász számaron...“ (P. Divatl. II. 200. l.)

„János vitéz“ rövid ismertetése s dicsérete midőn azt P. Vörösmarty és Vahot testvérpár előtt felolvasta volna. (P. Divatl. decz. 8. 23. sz. 157. l.)

Életrajzi s vegyes adatok.

Petőfi mint a Divatlap segéde. (P. Divatl. máj. 26. 42. sz.)

Felszólítás P. versei ügyében. Kelt Pesten, 1844, őszhó 5-én. Vörösmarty Mihály alválasztmányi elnök, Várady Antal jegyző. (P. Divatl. okt. 13. 29. l. — Honderű okt. 19. 16. sz.)

Petőfi S. ismét nagyobb kiterjedésű költeményt ír „A pokol titkai“ czimmel. (P. Divatl. okt. 20. 44. l.)

János vitéz elkészült decz. 8-án. (P. Divatl. II. 23. sz. 157. l.)

Dunavecse. Petőfi verseinek hatása. Oláh Károlytól. (P. Divatl. decz. 15. 14. sz.)

Petőfihez irt költemények.

Levél Petőfihez. Bártfáról 1844. (Tompai versei 1858. I. 187.)

Petőfihez. Pest, september, 1844. (Losonczy László költeményei 1853. I. 191.)

(Folytatása következik.)

SZEMERE BERTALAN LEVELEI

Kossuth Lajoshoz 1836-ban.

(A br. Wesselényi-bünperből közli: Jakab Elek. *)

L. C. U. C. U. / Central Un

Bécs, jul. 19-én 1836. Önnek hogy irhassak, s levelemet biztos kézbe adhassam, rég lesem az alkalmat, s ime találtam, de alig tarthatom kevés ideig üstökénél fogva, s azért vagyok oly rövid, s hiányos nézeteim összefűzésében. — Hitem, míg a nagy nemzetek nem ismernek, rólunk nem szólnak, energiánk nem fejlődik ki teljesen. Fontos feladás a kül-

*) A történeti adatok hitelességének megbíráhatása a közlő kötelességévé teszi annak kifejezését: eredeti vagy másolat után közöl-e valamit? Én a Kossuth naplója czimű közelebb megjelent közlésnél ezt csak futólag érintettem. Itt sietségemet helyrehozva kijelentem, hogy mostani közleményem, ugy im e két levél is a br. Wesselényi-féle politikai bünperből van kivéve — mind másolatokról, melyek még e felett avatatlanokkal voltak az államügyész által leírva. De minthogy nem lehet tudni, léteznek-e ma a kétség kívül Kossuth elfogatásakor lefoglalt eredetiek, szükségesnek látom e lapok hasábjain a közlést érdességöken kívül azon okból is: hátha valahonnan valaki felszólal s az eredetit előmutatva, az én hiányos közlésemet kijavítja. Szemere leveleinek homályosságára nézve a rossz másoláson kívül befolyt az ő ifjú merész, sokhelyt hézagos, sőt néhol erőtelen irálya, valamint az a körülmény is, hogy igyekezett úgy írni, hogy ha elfogják leveleit, compromissio belőle ne származzék. Közli.

népeket, az az a francziát és angolt állásunkról felvilágosítani, hogy sympathia támadván irántunk keblükben, dolgainkat figyelmes szemmel és szíval kísérik, melly a szendergő egyetemes nemzeti becsületérzést, felköltse, és pályánkon, jón vagy vészesen, miként az Istenek kijegyzék, fenntartson. Érzi e tekintet fontos voltát a bécsi Cabinet, a magyar nemzet szenvedő s átkos sorsának titkos szövőszéke, s ezért tartja a külföldet felőlünk sötétben, ezért vezeteti az idegen népeket álutakra? S ha végig emlékezünk azon sokféle véleményekre, miket a külföldi írónál nemzetünk körül itt-ott olvasunk, meg kell vallanunk, a Cabinet célját érte — a külföld hideg nem ismert nemzetünk eránt, s mi fosztva vagyunk azon tömérdek erőttől, mit népek közti sympathia ad.

E tekintetek arra birtak, hogy a jövő hónapokban Franciaországba utazván, próbáljam e szabad nemzet figyelmét felgerjeszteni. Röviden adatnék a magyar Polgári alkotvány alaprajzolata, a kifejtésben tekintettel azon elvekre, mik a diaetán kemény viták tárgyává váltak. Következnek az 1832—1836. Diaeta leírása, egy vagy két nevezetesebb ügynek egész folyama tellyes kiterjedésben adatván; értekezés a nemzet jelen állapotjáról, értekezés a polgári viszonyokról (előremutatólag s visszatekintőleg) s általában mind az, mi a nemzet polgári forrongó életét s az austriai sok tartományok iránti szabadságon alapuló viszonyát kiemeli — igen kívánatos lenne. Ha a próba a párisi közönség kíváncsiságát csiklándaná, többet is tehetnénk, s míg nincs sajtó szabadság, majd francziául mondogathatnók el bajainkat, s ne higyjük, hogy foganatlanul hangzanának el szavaink. Csudálatos szövetségben állanak okok és következmények, s mielőtt az értelem kifejténé a szálakat, az előérzés jósolhat róluk.

Hogy megtudnám azt truczra tenni, mi iratni fog, azt nem mondom, de ez iránt már gondoskodtam; Kölcsey még nem tudom mivel, de vagy jegyzetekkel, vagy egész értekezéssel segíteni fog. Mint-ő hozzá nagy bizodalommal fordultam, oly nagygyal fordulok önhez is, ki e diaeta folyama alatt, oly szép érdemet vivott magának. Igen illenek, hogy ki otthon igyekezett a nemzetet önmagával megismertetni, ugyan az igyekezzék a nemzet állapotjával a

külföldet is megismertetni. Én érzem hogy önnél, mint soknál gyöngébb vagyok e polgári dolgok gyökeres ismeretében; hozzájárul, hogy itthoni időmből e célra alig fordíthattam valami keveset, s azért kérem önt, ki adhatná jobban e Diaeta folyama történetét, mint ki azt fogytig figyelemmel kísérte? Vagy például paralellt vonni a legközelebb mult s régibb Diaeták közt? Nekem nem az czéлом; hogy én irjak hogy a magyar nemzet dolgaival a szabad külföldöt megismertessem. Tehát önhöz fordulok, önt kérem van jogom, ki különben is olly sokképen tarthat számat a nemzet hálájára, s reménylem, hogy reményemben nem csalatkozom, s ör vagy egész értekezést, vagy legalább utasító jegyzeteket küldend. Ragaszkodják azon részhez szorosán, melyhez most ragaszkodik, és nem akarok a jövőről jósolgatni bővebben, nem lesz oka megbánnia.

Talán Septemberben megyek ki. Elég korán kapom a dolgozatot novemberben, decemberben. Mikép jutandanak kezemhez (ha hamarabb nem juthatnak, mig: t. i. itt vagyok) arról értesitendem a válasz vétel utáni levelemben. Válaszát méltóztassék ezzel: „bey H. Hofagenten v. Barkassy abzugeben“ megjelölni, lehet benne sokat elmondani, olly homályosan, hogy kivülem más nem értendi.

Deákhoz (D.) mikép juttathatnék levél? Vesselényihez (W.)? Széchényi Pesten van? Ezekre ha kegyes lenne ön válaszolni, igen lekötelezne.

Nem hihetem, hogy ön hazaszerető keble használás nélkül engedje elröppenni ez alkalmat, hazájának szellemi szövetségeseket szerezni. Én legalább teljes bizodalommal vettem tollamat, s mind eddig boldogító hit ölében ringattatom. Hiszen ha egyedül magam méltóan vezethetném a két nemzetet ismeretség kötésre, egyedül tenném, történjék bármi!

Keblem tisztelettel telve ön iránt, s azt ott megörökíteni öntől függ.

(Névaláírás helyett egy kiolvashatlan szó jegyei.)

Czim: Tekintetes Kossuth Lajos urnak.
Pesten.

AZ 1848-49-KI ROMÁN MOZGALMAK TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: K. Papp Miklós.

Az alább következő érdekes adat eredetije az „Erdélyi Muzeum“ levéltárában van román nyelven. Az aláírás egy névnek kivethetlen összekapcsolt betűi. Írója bizonyosan óvatosságból nem írta ki nevét tisztán

Mint a szövegből látszik, az azon időben Kolozsvárt lakó román ifjak egyikének titkos tudósítása ez a balázsfalvi románokhoz. Írójának minden sorából kitetszik, hogy a rohamossá vált események befolyása alatt írta tudósítását, s meglehetősen elfogultsággal nézte a magyar mozgalmakat. A történetíró, ki valaha felhasználja, mindenesetre jól cselekszik, ha e levél adatait — melyek különben érdekesek — kritikai óvatossággal használja, nehogy egyoldalulag ítéljen.

A tudósítás így hangzik:

Óhajtott testvérek!

Magyar compatriotáink mit sem akarnak rólunk tudni, csak egy nagy Magyarhonnak szabad polgárait, „risum teneatis amici;“ ők azt mondják: „egyenlőség“ — mégis a nemes és paraszt közt különbséget tesznek, — ezeket nem akarják választói joggal fölruházni, s e joggal azokat, kiknek nincs egy vacsorárválójuk, nem ajándékozzák meg, ha ezerei nincsenek s nem fizetnek 8 frtot ezüstben a fejadón kívül. Jól mondta Szász Károly, hogy ők a democratia álarcza alatt saját aristokrativ érdeküket hajhászszák. Egyedül ezen embernek van még némi democrat szelleme; a többiek mind azt akarják, hogy a mit a vámon vesztenek, a harminczadon visszaszerezzék.

Vannak itt Magyarországból is: Perényi a ministerium küldöttje, Teleki László, Józsika Miklós, de egy sem árult el democratiai jeleket, hanem rohannak a magyar dicsőség után, mint gyermek a lepke után. Jelen országgyűlésnek aristokrativ és conservativ tanácsa van; a székelyeknek adott könnyebbitéseket, akarják alkalmazni a román ezredeknél is; hogy a vezénylet és tiszték magyarok legyenek és kapjanak ruházatot; de Boheczel azt felelte, hogy ezek a románokra nézve terük volnának s kérte, hogy maradjon „in statu quo“ a ministeriumnak más intéz-

kedéseik. Szász Károly azt mondta, hogy a tiszttek tartozzanak románul is tudni, — de nem fogadtatott el, sőt ellenkezőleg, hogy magyarul kelljen tudnia.

Ezektől — mondá Bob — nincs is mit várni, míg Magyarországgal nem egyesülünk, mert mindnyájan „pecsovicsook“, egyik nagyobb mint a másik. Jól mondta, a ki mondta, hogy minden ember saját fazakához szítja a tüzet, csak a román a máséhoz.

Ezen országgyűlés mind abban töri fejét: miként tudná a népnek száját bedugni s szemeit kivájni; vagy miként tudná ezt jólaktatni, hogy maga is megtömve maradjon? Hétfőre úgy volt, hogy az urbéri dolgok kerüljenek szőnyegre, de nem volt gyűlés, nem tudom miért?

Szász Károly azt mondta, hogy ne még csináljanak több több törvényt, hanem fogadják el a magyarországiakat; azonban, mikor a representatióra jött a sor, a miénkeknek is democratisnak tetszett, de máskép igazították őket a mi dolgunkat.

Hallottátok-e, hogy Mikás után stafétát küldtek máj. 3-án, hogy kiszabadítsák, — azonban, hogy Buteanu P. Alexandru és Szucs Juonnal együtt fiscalis actio alá vessék. De hogy mondjak mást, még szebbet: Mikor Balázsfalván voltunk, emlékezhetek, hogy ott voltak magyar cancellisták is M.-Vásárhelyről; Catteros és Butyán Dániel románok körül egy fiatal magyar jár kel; egyszer egy 100 ezüst forintossal visszafordul, s kérdi: ugy-e, hogy 5 forinttal indultam el M.-Vásárhelyről? Ugy van — feleltek a kérdezettek, — de miként? Hát jártam-keltemben találkoztam egy fiatal szászszal, ki markomba nyomta e százast, kérve, hogy izgassak az unio ellen! Píllanatra nem tudtam magam elhatározni, de végre is meggondolkozva, elvettem a pénzt — elveimnek s hazámnak továbbra is hive (magyar értelemben) maradván.

Barnutiuról mind azt mondják, hogy nem vette el a pénzt, de Butyán, Pop Alexandru, Jánku s többekről azt mondják, hogy a szászok és bureaucratia eszközei.

Némelyek mondják, hogy Saguna pénz és illir zászlót hozott, melyre fölesket és átkoz. Mások állítják, hogy szemökkel látták, míg Nopcsa Pop Alexandrunak 10 pengőt adott;

ez ellen teljes erőmből viaskodtam, hol alkalmam volt; egy kissé meg is szeppentem volt a Biásiban, hol nemzetiségünk s nyelvünknek diplomatiái rangja felett vitatkoztam; mire nekem egy azt felelte: „Sokan állítják, hogy Mikás nem hibás, de én az ellenkezőt állítom, ha ő azt mondja, hogy diplomatiainak a román nyelvnek kell lenni, — ki itéli azt, hogy nem érdemes a bezáratásra? Sőt magamban úgy gondolom: „ugy kell neki!“ Némelyek meggyőződtek az iránt, hogy lehetne három diplomatiái nyelv, de a többség azt mondja, hogy az nem lesz, míg csak egy magyar láb marad.

Vigyázzatok, mert a Barnutiu élete ellen úgy járnak, mint az ördög s más ártatlanok ellen, és annyival inkább, mert beszélnek, hogy az obrázsaiak azt mondták, hogy a katonaságot nem bocsátják be, mert nem Barnutiu rendelte, sem azon generalis, ki Balázsfalván volt, ezt tartásatok eszetekbe.

Az östve, jun. 5-kén Szász Károly azt proponálta, hogy a béke fentartásáért a helységek tétessenek felelősökké — saját körökben — s ne engedjék összegyülekezni a románokat, s a románok közt létező permanens egylet, azaz a megye töröltessék el!

A jobbagyság eltöröltetett, de mikor lesz valósággá — nem tudom? mert csak annyit határoztak, hogy „ezen törvény kimondásától az urbéri viszonyok megszűnnek;“ hallottam kérdeztetni: „mikor fog teljeseedsbe jöni?“ de erre senki, semmit sem felelt. Azonban csak a magánosokat akarják kárpótolni, a testületekről pedig más törvényt akarnak csinálni; mert ezek közt vannak olyanok, melyek terhét a status magára veszi — mint az iskolákét stb. s így nem leendő szükség azokat kárpótolni.

Még egyszer mondom, tegyétek magatokat biztonságba, mert egy bizottmányt akarnak kiküldeni katonai erővel, hogy Balázsfalván utánatok vizsgálódják, s ha valamit találnak, — hogy elfogjanak.

A császárhoz küldendő deputatióról mit sem tudok, mikor hallotok valamit, írjátok meg; tudja Simon: honnan kapom én a leveket? Én pünkösdre haza fogok menni. — Isten veletek testvérek.

Május 6-án 1848.

MIKOR SZÜLETETT KOSSUTH LAJOS?

A lapok közelebbről sokat vitatták e minden vitán felül álló kérdést, melyre Kossuth Lajos még 1837-ben feleletet adott.

Az egyik lap születési évét 1804. ápril 27-re teszi, van olyan, mely 1806-ig is lejön.

Én az eltérő nézetekkel szemben egy történeti tényre hivatkozom.

Kossuth Lajos 1837-ben elfogtván, a legszorosabb őrizet alatt tartatott. Első kikérdezése ugyanazon év június 8-án történt meg. A vádlott megjelent Eötvös József fiscalis director előtt, ki legelőször latin nyelven a következő kérdést intézte Kossuthhoz: „Quod est nomen, cognomen, aetas, religio, atque conditio?” Erre Kossuth a következőleg felelt magyarul: „Mielőtt a kérdésre felelnék, el nem mulaszthatom, ugy befogatásomra, mind annak módjára eddigi már 5 hetes tömlöczöztetésemmre nézve innepélyesen óvást tenni. A nevem Kossuth Lajos, Zemplényvármegyei születésű, 35-ik évét élelem életemnek, vallásom evangelica, ügyvéd vagyok, s több nemes vármegyéék táblabírája.”

Ha tehát Kossuth 1837-ben 35 éves volt, nykétségtelen, hogy 1802-ben született.

K. P. M.

MIKOR LESZ HIRLAP-KÖNYVTÁRUNK?

Minden mívelt nemzet gondoskodott már arról, hogy hirlapiródmát gondosan összegyűjtve, az azokban felhalmozott roppant adatoknak hasznát lehessen venni, s szükség esetében arról másolatokat lehessen szerezni. E tekintetben — fájdalom! — mi magyarok leghátrább állunk. Hosszu évtizedeken keresztül elnéztük, hogy hirlapjaink lassanként megsemmisülnek, s tartalmuk, mely sokszor felette becses és keresett, örökre elvesz. Sem a kormány, sem a tudomány akademiának nem jutott eszébe jókor gondoskodni, hogy a mi még megmenthető, megmentessék még áldozatok árán is. Egy-egy hirlapnak egy évi folyamában 100—200 történeti, természettudományi, életrajzi, földrajzi, etnographiai, bölcsészeti, nevelésügyi, közgazdaság, ipar és kereskedelmi, jogtudományi, statistikai és a többi czikk jelenik meg. Az akademia megtett az igaz annyit, hogy Szinnyi Józseffel elkészítteté a folyóiratok

repertoriumát, mely több mint 40,000 külön adat és czikk jegyzékét fogja hozni; de, milyen keservesen fog e becses és nagy fontosságú munka után kitünni, hogy hiába tudjuk hol volt ez, vagy am az közölve, ha a kérdéses folyóirat többé már meg nem található, s egyetlen könyvtár nincs, mely gondos összegyűjtését komolyan meg is kísérlette volna. A pesti muzeumban kazal számra van felhalmozva a sok lap, de egytől egyig hiányos, s egész bizonyossággal állíthatjuk, hogy nincsen az egész gyűjteményben még husz darab sem, mely tökéletesen teljes példány lenne. Az 1848 és 49-iki hivatalos lapból alig 25 év mulva csak négy teljes példányt ismerünk az egész országban, — s még ezek között is kettőből hiányzik azon pár szám, mely az ide-oda költözködés folytán rendteleül jelent meg. Mit mondjunk most már olyan folyóirat és lapról, mely egy fél század előtt jelent meg? Szinnyi eddigelő csak a folyóiratok repertoriumával készült el, — hátra van az egész hirlap-irodalom! És ha a jó szerencse megengedi valaha érnünk azt az időt, hogy ez is elkészüljön néhány száz ezer adatjával, hova fogunk fordulni, hogy azt a bizonyos lapot, vagy csak egyetlen számát is megkapjuk? Szégyen és gyalázat, hogy így elhanyagolták ez ügyet! Az országnak évi 4—5000 forintjánál nem kerülne többé, hogy a magyar korona területén megjelenő összes hirlapokból teljes példányt birjon évről évre, melyeket egyetlen hivatalnok rendbe tudna tartani folytonosan. E könyvtárt adakozások, csere és vásárlások útján lassanként fejleszteni lehetne. Egy évtized alatt megbecsülhetetlen kincscsel birna a nemzet, a tudomány férfiai pedig áldának azt, ki alapítója lenne e gyűjteménynek. Ismertünk egy jó bolond magyar embert, ki azt mondotta egy kérelmében a kultusministernek, hogy jelöljen ki Kolozsvártt egy alkalmas termet, s ő megkezdi a hirlap-könyvtárt, az erdélyi napisajtó termékeiből összeállítja a mit még lehet s azon összeget, melyet munkájáért kapand, a könyvtárra fordítandja évről évre, tehát ingyen hivatalnoka lesz a könyvtárnak. És mi történt? Az, hogy kérelmét, helyesebben ajánlatát még csak feleletre sem méltatták, pedig e jó bolond ember, még arra is kötelezte magát, hogy évenként saját erszényéből is segélyezend a könyvtárt. Ehez aztán nem kell commentár!

K. P. M.

GYERGYAI FERENCZ.

(Életrajz.)

Kis-Solymosi Gyergyai Ferencz született Kolozsvártn, 1799. év november 4-kén. Atyja: Gyergyai id. László, Kolozsvár városi tanácsos, kitől fia, a tréfás, kedélyes modort, anyja: homoród-almási Barra Krisztina, kitől, az ennek családjában otthonos nyájasságot, szeretetreméltó természetességet örökölte.

Gyergyai Ferencz, a bölcselmi tudományokat, hitfelekezetének, az unitáriusoknak, kolozsvári főtanodájában, s a hazai törvényeket az itteni (akkor királyi) lyceumban 1821 évi júliusban, dicséretesen végezve, — ugyanazon évi szeptember 3-kán, az erdélyi kir. főkormányzónak felelősküldt, honnan novemberben, a királyi táblához Maros-Vásárhelyre ment át, s az ügyvédi oklevelet [kiérdemelve, 1823. év márcziusa 5-kén a kolozsvári tanácsshoz iktatónak lépett be.

1825-től 1833-ig, a helyhatósági tanács akkori szervezőjének megfelelőleg, két évenként váltva al- és főjegyző, s iktató volt, mignem

1833. évben ugyanott tanácsos, és az 1834. évi májusra Kolozsvárra összehívott erdélyi, történelmi fontosságú, országgyűlésen, a városnak egyik követője. E minőségében ama kitüntetés jutott részébe, hogy azon orsz. küldöttségnek, melyet az egybegyűlt Karok és Rendek, a 23 év alatt elkövetett közjogi törvénytelenségek, s ezekből származott súlyos sérelmek orvosolhatása céljából, Ferencz császárhoz, mint Erdély nagyfejedelméhez, indítottak — tagjául választatott, s a jegyzőséggel is ő bízván meg, az eljárásról irt jelentések, valamint az ide vonatkozó jegyzőkönyvek is, tiszta magyarságu tollából keletkeztek. Az 1837%-diki erdélyi országgyűlésen, mely N.-Széchenben tartatott, ismét szülővárosának egyik követője volt.

Hogy mily csekélységnek tartá a rangot, annak kétségtelen bizonyítványa ama tény, hogy a tanácsosságtól

1840-ben júliusban viszszalépvé, azt a részéről kedvelt jegyzői állomással cserélte fel, s viszont két évenkénti váltakozással fő-, aljegyző és iktató minőségében munkálódott — hét év folytában; midőn, az 1848. év eseményei oly kötelesség teljesítésére szólíták, mely komoly férfiasságot igényelt: elvállalta képviselését Erdély fővárosának, Kolozsvárnak, a Pestre összehívott hongyűlésen! A polgártársai részéről irányában így nyilvánult bizalmat tetézte az erdélyi országgyűlés azon kiválóan megtisztelő nyilatkozványa, mely szerint, az unió modozatának megállapítására Erdély részéről összeállított bizottmányban az itteni városok követői közül egyedül nevezetett ki. Alig töltött azonban képviselői fontos hivatásában néhány hónapot, s a hét-személyes táblának rendes birájául nevezetett ki, felismertetvén benne, az akkori kormány illető tagjai által egyfelől a jellem, s másfelől a képesség — e két tulajdon, melynek birtokosa ama nagy időkben nem volt kénytelen a közpályától az oportunitas gyászvitzei elől — visszavonulni.

A képviselői s a nemzeti kormánytól elfogadott hivatali állomásán 1849-ben végig kitartott férfiút, az osztrák közegek 1849-ben Aradon letartóztatván, előbb Pestre szállították, utóbb, szigorú kezeslevél aláírása után, Kolozsvárra bocsátották le, mint hadi törvényszék elé szánt áldozatot.

Az élet terhes gondjaitól szorongatott Gyergyai Ferencz, most — dijnokságra szorult azon hatósági testületnek, melynek azelőtt, egy negyed század folytában egyik legjelesebb tagja, valódi díszje vala!

A Haynau és a bécsi kormány közt történt meghasonlás folytán azonban, az üldözöttek sorsa némi enyhületet nyervén, s azon közegek, melyeket az osztrák kormány, különösen a helyhatóságokban hivatalon állomásokra alkalmazhatta — teendőik végrehajtására legnagyobb részben képteleneknek is bizonyulván: Gy. F. szerény megvonultságából 1851 évi novemberben városi tanácsosi állomás elfoglalására a szó valódi értelmében rákényszerítettet. Ha ily állomás őt, a legközelebbi időkből való zaklattástól megvédte, Kolozsvár város polgárainak is bizonynyal csak nyeresége volt az ő hivataloskodásában, s a bilincseiből 1861. évben felszabadult polgárság ily méltó elismerésének tényleg kifejezést adott is, midőn, az utóbb említett évből alkotmányos szervezkedési kísérlet alkalmával, Gyergyai Ferenczet, a városi hivatalok legmagasbikával, a főbíróssággal, szabad választás útján tisztel meg.

Rövid ideig viselhetette az alkotmányos szellemtől áthatott férfi ezen kitünő hivatalt. Az alig néhány hónapig tartott törvényes állapot ugyanis, a Schmerling-kormány váltván fel, ennek céljai valósíthatósághoz Gyergyai Ferencz alkalmas egyének nem ismertethetett. A királyi biztosul ide küldött osztrák-tábornok (gr. Crenneville Lajos) tehát, a főbírósságra egy megfelelő hajlamu egyént alkalmazván, Gyergyait — királybíróvá nevezte ki, ki azonban, gyengélkedő állapota miatt, e hivatalt tényleg át nem vette, s már azon évi novemberben nyugalmaztatását kérte, s meg is nyerte — ettől fogva tudományos foglalkozásainak élt — szerető s őt gondosan ápoló nővérei körében.

Könnyű esze, józan gondolkozása, s kellő készűtsége, a hivatalos pályán való munkálódását nagyon megkönnyítvén — feles ideje maradt, kiválóan kedvenc tanulmányával: az anyanyelv sajtóságai buvárlatával, s a szépirodalom válogatott termékeivel is foglalkozhatni. Ama körüli fáradozásai eredményét, két önálló, s hazaszerte méltó elismerést nyert műve: „A magyar nyelv sajtóságairól.“ Kolozsvártn. 1865. és „Magyarosan.“ Kolozsvártn, 1872. czim alatt tanusítja. Az előbbi által keltett figyelemnek értékes eredménye, hogy azóta különösen a napi sajtóban elharapódzott idegen szórend, s szólásformák gondosabban mellőzvék! Ezen önálló munkák közrebocsátása előtt is, jelesen a negyvenes években, munkás napszámosa volt Gyergyai Ferencz a napi sajtónak, mint rendes tagja az „Erdélyi Híradó“ szerkesztőségi személyzetének. Korábban pedig, u. m. 1838-ban Munde Károlynak „A Prisnitzi Vízgyógymódról“ irt munkáját

fordítá magyarrá, s ezzel első ismertette meg a magyar közönséget ama gyógy mód jótékonyásával, mely azóta mindenütt folyvást tért foglal! A nemes irányu szépirodalomnak meleg barátja lévén, annak egyik legnemesebb képviselője, Zschokke Henrik volt Gyergyainak egyik kedvence. Ezért, 1858-ban annak „Froek Jonathán“ című művét lefordítva, a jobb izlésű magyar olvasó közönséget egy akkor igen kedvelt olvasmány birtokába juttatta.

Izléséről s a szépművészetek, jelesen az ének és zene iránti hajlamának magas fokozatáról, legkiválóbb bizonyítványokat találunk ama fordítmányaiiban, melyek a kolozsvári zene-conservatorium hangjegytárában rejteznek. Ezen műintézet, tudományos képzettségű igazgatójának, a kolozsvári közös sirkert egyik magas pontján nyugvó Ruzicska Györgynek soha sem jutalmazott fáradozásai által, az 1834—1848 közötti években — virágzó állapotra fejlődött, s már a negyvenes évek elején ott állott, hogy a leghíresebb zeneszerzők örökbecsű műveit, száz tagot jóval meghaladó énekes és zenész személyzettel adhatá elő. E személyzetnek egyik kiváló magán énekesé vala a selyemhangu magas tenor Gyergyai Ferencz. Nem könnyű volt meghatározni: hangja kellemes-e, vagy az énekeni modora? Ily finom tehetséggel megáldva a zenének és éneknek alapos ismeretével felruházottan, s anyanyelvének teljes ismeretén kívül a német- és olasznyelvnek is birtokában, alig lehetett valaki inkább hivatva mint Gyergyai, magyarrá fordítani ama világhírű oratoriumokat, melyek Kolozsvárt 1840—1848. évek közt előadásra kerültek. A „Teremtés“ (Haydn) a „Stabat mater“ (Rossini) a „Paulus“ (Mendelsohn-Bartholdy) egymásután lőnek Gyergyai által a conservatorium részére lefordítva, s ilykép egyik leghatalmasb emeltyűje ama műintézet czéljai megközelíthetésének — bizonynyal Gyergyai lőn.

Hogy a közérdek érzetétől már fiatal korában teljesen át volt hatva: annak szintén tagadhatlan bizonyítványait nyújtá, midőn a Kolozsvárt született magyar opera érdekében a huszas évek közepén, még két szinpadí előadásban is, mint műkedvűlő készséggel részt vett, és pedig egyszer a „Sevillai Borbély“ Almavivájában, s „A Fogoly“ című dalmű főszerepében hallatá úde s alaposan iskolázott szép hangját, szervezven ilyképen az operai előadásokért akkor rajongó közönségnek oly műlvezetést, mely huzamos időközön át feledhetlan maradt.

Az 1851. évben házasságra lépett Schwentner Juliával, kinek első férje az elhunyt Szerdahelyi József, a művész Kálmánnak édes atyja volt.

Gyergyai Ferenczet utóbbi éveiben a legbensőbb, a leggyöngédebb barátság kötö Ladányi Sándorhoz, kinek vendégszerető házában a szerény férfit kedves otthonát találta. A nap legnagyobb részét Ladányinál tölté el. Ide hozta hirlapjait, könyveit, s nem volt boldogabb ember „Firi bácsi“ nál ha a

kert virágai nyilni kezdetek, s a fák lombjai alatt mulathatótt kedvencz írói társaságában.

Halála nagy részvétet keltett Kolozsvárt, hol annyian tisztelték, annyian szoretették.

Hagyománya között egy felbontatlan levelet hagyott hátra, hozzá volt czimezve. Az unitáriusok consistoriuma mondott benne köszönetet egy 1000 forintos alapítványáért. A szerény férfit nem akarta olvasni a köszönő levelet.

Az ifju írói nemzedék fonjon koszorut legőszintébb barátja sírjára! L. J.

APRÓSÁGOK.

Lapunk t. előfizetőit értesítjük, hogy a „Történeti Lapok“ jövőre nem csütörtök, hanem vasárnaponként fognak megjelenni rendszeresen.

Szíves kérés e lapok t. olvasóihoz. A „Történeti lapok“ négy száma a közönség kezében van, s így itéletet lehet talán mondani: ha vajjon érdemes-e fentartása, pártfogása vagy nem. Azokat, kik törekvéseinket támogatni szivesek, tisztelettel kérjük, hassanak oda, hogy a hazai olvasó körök, casinók, társalkodók, önképző körök vegyék pártfogásuk alá. A költséges kiállítás miatt a „Történeti lapok“-at oly csekély számban nyomatjuk, hogy pár évtized mulva kétségen kívül a ritkaságok közé lesz sorozva. Az egyletek vannak leginkább hivatva arra, hogy szakirodalmunk ilyenemű termékeit könyvtárunkban megőrizve, fentartsák az utókornak. Részünkről nem csekély áldozattal megtettünk mindent, hogy lapunkat közérdekűvé, hasznossá tegyük. Most a támogatást azon magyar értelmiségtől várjuk, mely a hazai történet-irodalomnak mindig őszinte barátja volt. Mihelyt előfizetőink száma megengedi, a „Történeti Lapok“ tartalmát megbővítjük, egy fél, esetleg egy egész ivvelis, mert anyag sokkal több van, sem hogy kimerüléstől tarthatnánk.

A Tunyogi-féle levéltár megvizsgálására Szilágyi Sándor Május hó elején Kolozsvárra fog jönni, s alkalmasint e becses gyűjteményt meg fogja szerezni a pesti muzeumnak.

Mindazokat, kik történeti műveket adnak ki, kérjük, küldjenek be hozzánk egy példányt, vagy legalább annak címét, hogy megemlékezhesünk róla.

Nyílt posta. N-Várad. W. Sebők urnak. Önt érdekli lapunk, de nem akar reá előfizetni, hanem kérdi, mi uton nyerhetne tiszteletpéldányt? Nem ön az első, kitől ezt a kérdést vesszük, de elhatároztuk nem adni választ addig, míg valaki nekünk is nem felel erre a kérdésre: ha azok, kiket a „Történeti Lapok“ érdekelik, mind tiszteletpéldányt akarnak kapni, kérdi a szerkesztőség, honnét várja akkor előfizetőit?